

ROMANUS & SELLING

ROMAN

MÂLIÂRAQ VEBÆK

HISTORIEN OM KATRINE

MÂLIÂRAQ VEBÆK

Historien om Katrine

Översättning av
Helena Hansson

**ROMANUS
& SELLING**

Romanus & Selling
Box 3159, 103 63 Stockholm
info@romanusochselling.se
www.romanusochselling.se

ISBN 978-91-90058-57-2
Copyright © Måliåraq Vebæk 1981, 1982
Originalalets titel: *Búsime nâpínek*
Översättning från danska: Helena Hansson
Förord: Elin Anna Labba
Omslag: Lotta Kühlhorn
Tryck: ScandBook, EU 2026
Första tryckningen

Förord

AV ELIN ANNA LABBA

Jag och min mor pratade om en kvinna vi kände. ”Hon for med första bästa”, sa ennå. Underförstått: hon ville nog bara bort från det samiska på den tiden. Så fort det bara gick. Det fanns de som ville det, syskonskaror där bröderna stannade kvar i Sápmi och gifte sig med samiska kvinnor medan systrarna sökte svenska män. Jag har undrat varför. Fanns det mindre plats för kvinnorna i det traditionella livet? Eller for de mer illa av det som Sápmi hade blivit? Och vad gjorde det med vårt språk?

Det samiska modersmålet stod tyst och ensamt kvar när kvinnorna och mödrarna slutade tala. Ett modersmål är det språk du drömmer och älskar på. Det är språket som din mor viskar i ditt öra när du föds och det var många mödrar som bestämde sig för att inte ge det vidare. Ofta var det nog ett beslut som inte hade så starka konturer. Det fanns ingen viss tidpunkt när det tagits eller något särskilt sammanhang när man sa ”nu ska jag lära mina barn svenska”. Men allt i Sverige lutade åt ett och

samma håll – att vara så lite samisk det bara gick. Man talade hellre en knagglig svenska med sina barn, än det fulländade språk som egentligen rann inuti en.

När jag stänger igen Mâliâraq Vebæks *Historien om Katrine* är det de här kvinnorna jag tänker på. Jag minns dem jag har träffat och läser den här boken som en bok om flykt. Det fanns en dröm om en dansk man på andra sidan havet och ett nytt liv där, på samma sätt som det i Sápmi fanns en dröm om en svensk man, på andra sidan fjället och skogen. Vårt folk flydde inte krig, vi försökte fly från nedvärderandet och den inre skam vi hade börjat bära. Man flyr från sitt hem men kanske än mer från kolonialism, rasism och självförakt.

Men vart är det den flykten tar en?

Det var 1981 Mâliâraq Vebæk gav ut romanen *Búsime nâpínek* på grönländska. Året därpå översatte hon den själv till danska med namnet *Historien om Katrine*. Bokens form är enkel men genial. Katrines berättelse vecklar ut sig när en grönländsk kvinna möter henne på en buss. Hon har svårt att glömma mötet och det blir läsarnas ingång in i Katrines trassliga liv. ”Jaså, kommer den”, säger en äldre grönländsk vän när jag frågar henne om boken. ”Det var länge sedan jag läste, men jag minns den. Den berörde mig.”

Mâliâraq Vebæk var en grönländsk författare, född i Narsarmijit på södra Kalaallit Nunaat, Grönland. *Historien om Katrine* var hennes första roman. Hon skrev barnlitteratur, kulturtexter, kritik och översatte mellan danska

och grönländska. Det blev två romaner, denna och den uppföljande *Tretten år efter*.

Genom texten löper de: kvinnorna. *Historien om Katrine* är en spegel över olika slags kvinnligt, grönländskt liv i Danmark. Där finns kvinnorna som funnit plats och ro, men framförallt de många som inte har gjort det. Männen står i kulisserna som byggarbetare, älskare, sexköpare och pubägare, medan kvinnorna bildar ett slags vingligt systerskap mot världen. Rasismen nästlar sig in i minsta lilla vrå och spelar sin sång om och om igen. Flickorna som vuxit upp med att allt fint kommer från Danmark, flyr med första bästa man och kommer sällan tillbaka till sig själva.

Máliâraq Vebæk skildrar så väl hur kolonialismen gör som ondast i det allra mest privata, om kvinnor, klass och hur rasismen ser ut i sovrum och kök. Den blir till dålig kropp och dåliga relationer till alla runt om en. Man kommer så nära inpå Katrine att läsningen blir rent fysisk. Jag vill så gärna att det ska gå bra för henne. ”Ja!” ropar jag när hon ordnar tillvaron och jag lägger undan boken när hon faller tillbaka.

”Du vet hur det går när hyresvärdarna hör att det är grönländare som söker bostad. ’Den är uthyrd’”, skriver Máliâraq Vebæk. De helt öppna fördomarna mot grönländarna påminner om dem romerna i Sverige står inför. Att inte kunna hyra en lägenhet eller kunna gå på en enda offentlig plats utan att dömas utifrån hur man ser ut. Som same är man utsatt när man har på sin gákti eller arbetar

inom renskötseln, men man kan smälta in om man vill på ett sätt som grönländare i Danmark eller aboriginer i Australien inte kan.

Mâliâraq Vebæk var själv engagerad i olika grönländska föreningar och Det Grønlandske Hus i Köpenhamn. Hon kom i kontakt med kvinnor med sociala problem och det kom att prägla hennes skrivande, tillsammans med den framväxande kvinnorörelsen och tidens social-realistiska böcker. Grönland fick sitt självstyre 1979. Med ett självstyre blir man friare att leva och skriva och man blir också friare att rikta udden in mot sitt eget samhälle där så mycket har gått snett. Mâliâraq Vebæks inifrån-blick är skoningslös. På sidan leker den lilla flickan som Katrine får med sin danske man. Hon är skuggan i boken som kommer att ärvä allt en dag. Flykten och historien kommer att bli hennes. Vem man blir som barn till trasiga föräldrar är ett tema som återkommer i grönländsk mer modern litteratur: Kan man bli fri sin historia?

Som författare ägnade Mâliâraq Vebæk också en stor del av sitt liv åt att samla och ge ut grönländska sånger, myter och berättelser. Det är värt att nämna, för söker man på hennes namn finner man att hon var den första grönländska kvinna att ge ut en roman. Det hade varit spännande att fråga Mâliâraq Vebæk själv om vad hon tycker om den formuleringen, eftersom hon själv förvalta-de ett litterärt arv av mäktig grönländsk muntlig litteratur som föregått henne.

I västerländsk tradition blir man en författare först när

man publicerats i en tryckt bok, medan Mâliâraq Vebæk verkade i ett land där hon stod i en lång rad av berättare som i tusentals år hållit litteraturen vid flödande liv på Kalaallit Nunaat. Muntlig litteratur är svår att ringa in eftersom den bor inne i folk. Man tar del av den i det ögonblick man råkar vara på rätt plats för att lyssna, och när munnarna stängs kan man missta ett land för att stå utan poesi. Det är en litteratur som man odlar när man umgås. Det sägs inget om det i *Historien om Katrine*, men mellan raderna anar man ändå de många berättelserna som Katrine delar med sina vänner i små välbefolkade lägenheter, på barer och på gatan i Köpenhamn när de inte vet vart de ska ta vägen.

Det är spännande att läsa *Historien om Katrine* i ljuset av det 1980-tal den gavs ut i. Jag var bara ett barn, men jag har med tiden börjat förstå vad jag växte upp i. Under 1980-talet hade seklets djupa rasism tappat fotfäste, men det satt kvar i folk som brännmärken på tankar och ben. Skam blev för varje år allt mer uppblandat med politisk medvetenhet och motstånd mot all skit som varit. Och allt det där hade litteraturen att bena i, eller ja, den har väl fortfarande det. Så mycket hände som ännu inte är skrivet och mycket skrevs under 1970- och 1980-talen som idag är svårt att få tag på. För att läsa en bok som Mâliâraq Vebæks *Historien om Katrine* måste man vanligtvis leta på antikvariat, låna av ett pyttelitet lokalt bibliotek eller hitta en oväntad originalutgåva i sin mormors bokhylla. Nyutgivna klassiker är sällan förunnat små språk, så att

Historien om Katrine nu ges ut på svenska är viktigt på sätt som kan vara svårt att förstå om man kommer från en plats där ens kultur är en självklarhet.

Att boken skrevs på grönländska är en omätbar rikedom i sig. Grönland blev en dansk koloni och genom historiens gång har det ofrånkomligen varit det första steget mot ordlöshet för ett folk. I väldigt många kolonier har man förlorat språk, få kan skriva och många är analfabeter på sitt modersmål. På Grönland har man trots en lång kolonial historia författarskap på sin grönländska, och Mâliâraq Vebæk var ytterst medveten om kraften i sitt språk. Jag undrar när jag läser vad grönländskan har betytt för boken. Kommer en del av berättelsens direkthet och råhet från originalspråket? Jag kan bara gissa att det är så, att det språket likt samiskan sitter ihop med isarna och vindarna i landet som skapat berättelsen. Eller kommer det bara av den socialrealism som Mâliâraq Vebæk inspirerades av?

När den svenska översättningen nu ges ut är Grönland dessutom återigen önskat aktuellt. För folk som har oturen att bo vid och på stora naturtillgångar tenderar kolonialismen alltid att komma tillbaka, den är som en bumerang som benhårt flyger tillbaka mot en. Återigen hotas Grönland av en makt långt borta och grönländarnas egna röster är frånvarande i det mesta som skrivs. I medierna figurerar danska ministrar och Natoledare och när grönländarna väl vidtalas, frågar man dem om relationen till Danmark, som om den vore det mest cen-

trala. Tystnaden från de som egentligen borde ha ordet är våldsam. Kanske kan *Historien om Katrine* hjälpa oss att se hur detta förgrenar sig in i människors vardag, också idag. Vem blir man om man konstant behandlas som om man inte själv kan ta hand om någonting?

Den mest våldsamma konsekvensen av historien är den självmordsepidemi som drabbat Grönland. Grönland har fler självmord än någon annan plats i världen sett till landets befolkning. Byarna och städerna är små, skolklasserna också och självmorden ekar genom samhället. Redan 1981 skriver Måliâraq Vebæk om denna tematik som kommer att fortsätta in i modern grönländsk litteratur. *Historien om Katrine* framstår som en äldre kusin till både Niviaq Korneliussens roman *Blomsterdalen* och Sørine Steenholdts novellsamling *Zombieland*. Det har gått över fyrtio år sedan romanen kom ut, men den framstår så smärtsamt dagsaktuell i vår nykoloniala tid. Så mycket borde ha förändrats som inte har förändrats och så många människor har inte getts utrymme att leva.

I

Det var tidig eftermiddag. Jag var på väg hem från arbetet och stod vid Nørreport station och väntade på en buss. I handen hade jag en tung kasse med matvaror, och jag stirrade otåligt åt det håll som bussen skulle komma ifrån. Tiden gick i snigelfart. Äntligen dök femmans buss upp från Nørregade. Jag tog ivrigt ett par steg fram.

Det var inte så mycket folk på bussen. Jag lade märke till en ung grönländsk kvinna som satt ensam på ett säte och gick fram för att sätta mig bredvid henne. Det blir fint att prata grönländska igen, tänkte jag.

Kvinnan satt och tittade ut genom fönstret med huvudet lite nerböjt. När jag satte mig bredvid henne sa jag "ursäkta" på grönländska – för att ge mig till känna, men också för att jag tog så mycket plats med min stora kasse att hon var tvungen att flytta sig lite in mot fönstret. "Det är ingen fara", sa hon stilla, tittade på mig ett kort ögonblick och log snett. Sedan slog hon ner blicken. Jag såg att jag inte hade träffat henne förut.

Vi åkte längs Frederiksborggade utan att någon av oss sa något. Jag tittade till på henne ett par gånger. Jag ville

gärna prata med henne, men det var något hos henne som hejdade mig, och jag visste inte vad jag skulle säga. För att bryta tystnaden sa jag: "Jag heter Louise, vad heter du?"

"Katrine", svarade hon och tittade ner igen.

"Jag är från Maniitsoq, och du, då?" fortsatte jag.

"Från Paamiut." Och efter en kort paus tillade hon: "Från Paamiutdistriktet." Sedan blev det tyst en lång stund.

"Var bor du?" frågade jag lite senare.

"I närheten av Frederikssundsvej", svarade hon.

"Jag bor i Brønshøj", sa jag ivrigt. "Du kanske inte bor så långt från oss? Frederikssundsvej går ju genom Brønshøj också. Om du vill kan du komma och hälsa på mig någon dag. Nu ska du få min adress." Jag tog upp en papperslapp ur väskan och skrev ner den. "Du kanske vet vad det är för gata?" sa jag när jag gav henne lappen med adressen.

Hon nickade lite och lade ner papperet i sin väska. Jag förstod inte om hon nickade för att hon kände igen gatunamnet eller för att hon tänkte komma och hälsa på mig. Men jag brydde mig inte om att fråga utan sa: "Jag ska bara skriva mitt telefonnummer också. Jag arbetar några dagar i veckan, så det är bäst att du ringer i förväg när du tänker komma. Så behöver du inte gå förgäves."

Hon tog upp lappen ur väskan och gav mig den igen. Jag skrev ner mitt telefonnummer. När hon hade lagt ner papperet i väskan vände hon sig mot mig. Hon öppnade munnen som om hon tänkte säga något, och jag tittade

förväntansfullt på henne. Men i samma ögonblick dök det upp något sorgset i hennes ansikte. Hon stängde munnen igen, vände sig bort och slog ner blicken.

Den unga kvinnan började intressera mig. Det är något som hon är riktigt, riktigt ledsen för, tänkte jag. Men eftersom jag inte kände henne kunde jag inte med att fråga. Återigen åkte vi en bit utan att säga något.

”Åh, vad Nørrebrogade är lång”, sa jag. Hon svarade med en liten nick. Strax efter att vi hade kört förbi Nørrebro station reste hon sig för att stiga av. Jag släppte fram henne och sa ”adjö”. Hon tittade till på mig helt kort och sa ”adjö” väldigt tyst.

När hon hade gått flyttade jag mig till fönsterplatsen och tittade ut. Jag tänkte vinka till henne om hon tittade upp. Men det gjorde hon inte. Hon gick långsamt förbi och försvann in på en tvärgata. Henne ser jag nog aldrig mer, tänkte jag när hon var borta.

* * *

Det hände att jag hörde talas om någon grönländsk kvinna som inte hade det så bra i sin danska familj, men jag brukade inte fundera så mycket på det. ”Det angår inte mig. Det är privatsaker”, intalade jag mig.

Men jag kunde inte glömma Katrine. De närmaste dagarna tänkte jag på henne varje dag. Det var något hos henne som gjorde att jag inte kunde hålla tankarna borta från henne. Jag fick nästan tvångstankar. Jag inbillade mig

att hon hade velat be om hjälp men inte vågat. Jo, hennes blick, den bad om hjälp! Jag ville gärna träffa henne igen och höra hennes historia. Kanske kunde jag hjälpa henne. Äntligen göra något för någon annan. Men hur skulle jag kunna göra det? Jag visste inte var hon bodde. Jag visste varken det eller vad hon hette i efternamn.

Men när dagarna gick och jag inte hörde något från henne försvann hon till sist helt ur mina tankar.

2

Det hade gått uppemot två år. Vi var inne i augusti månad, och det var väldigt varmt.

Jag hade länge försummat mitt hem. Men nu när barnen gick i skolan på dagarna igen var det lättare att hålla fint i huset. En av mina lediga dagar bestämde jag mig för att städa. Jag steg upp jättetidigt, kokade kaffe och satte igång medan min man och barnen fortfarande sov. Klockan sju hörde jag att barnen steg upp.

”Godmorgon, mamma. Varför är du uppe så tidigt?”
frågade min son Peter när han kom ner.

”För att jag vill bli klar tidigt. Jag tänkte nämligen ta en riktig långpromenad i det fina vädret i eftermiddag. Ni får inte glömma att ta med er nycklarna. Ni kommer säkert hem före mig.”

Ane och Peter var så stora att de klarade sig själva på morgnarna nu för tiden. Och nu satt de och åt frukost i köket.

”Mamma, ska du inte äta med oss? Det är väl roligare”, ropade Peter och vred upp ljudet på radion väldigt högt.

”Jag äter med pappa. Och jag har redan druckit kaffe.

Sänk ljudet på radion! Man hör ingenting”, ropade jag ut till dem.

”Där ser ni, ljudet var så högt att ni inte hörde någonting!” sa jag när jag kom ut och sänkte ljudet. ”Godmorgon, barn!” Jag gav dem varsin puss.

När de hade ätit bredde de sig varsitt smörgåspaket, och ett par minuter senare ropade de hejdå till mig.

Jag följde dem ut till deras cyklar. De vinkade medan de försvann runt närmaste hörn. ”Älsklingsbarn, duktiga barn”, viskade jag för mig själv och gick in.

* * *

Det var så typiskt mig! Mitt på förmiddagen blev jag förskräckligt trött, och jag var långt ifrån färdig. Jag försökte kämpa emot tröttheten, och jag ångrade att jag hade stigit upp så tidigt. Jag hade ju bara sovit ett par timmar. Det hjälper nog med kaffe, tänkte jag och gick ut i köket och satte på vatten. Det tog inte många minuter förrän jag hörde att det kokade. Jag skyndade mig ut till den tjutande kitteln, drog bort den från den varma plattan och stängde av spisen. Nej, det är nog bättre att jag dricker kaffe när jag är helt färdig, tänkte jag och gick in och fortsatte med städningen.

En timme senare var jag nästan färdig och gick ut i köket igen, fyllde kitteln med nytt vatten och satte på den. När det hade kokat upp var jag färdig. Åh, vad det ska bli gott med kaffe! tänkte jag belåtet medan jag fyllde filtret

med pulver och hällde kokande vatten över. Det doftade! Nu skulle jag ta det lugnt! Dricka kaffe, läsa tidningen och kanske sova lite? Det gjorde väl inget? Klockan var bara knappt elva. Medan jag stod och funderade på det ringde det en mycket kort signal på dörren. Vad kan det vara? tänkte jag och gick ut och öppnade.

ROMANUS & SELLINGS KLASSIKER

Vita Andersen *Håll käften och var söt* (2020)

Tillie Olsen *Jag står här och stryker* (2022)

Zora Neale Hurston *De vände sina blickar mot Gud* (2025)

Karen Blixen *Ödets lekar med Babettes gästabud* (2026)

Mâliâraq Vebæk *Historien om Katrine* (2026)